

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 347.1

DOI <https://doi.org/10.32838/1606-3716/2020.4/08>

Гуйван П.Д.

Полтавський інститут бізнесу

Міжнародного науково-технічного університету імені академіка Юрія Бугая

ЗАКОННІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ ДЕРЖАВНОГО ВТРУЧАННЯ У ВІЛЬНЕ ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ

Статтю присвячено дослідженню актуального питання встановлення та дотримання засад законності у випадку державного втручання в конституційне право особи на вільне висловлення своїх думок, ідей і поглядів. Погляди й думки лежать у підґрунті будь-якої діяльності кожного, зумовлюючи його соціальну активність, а право на самовираження є однією з головних свобод людини. Водночас одним з основних пріоритетів інформаційної політики країни є дотримання балансу відповідних інтересів особистості, суспільства і держави. Право на вільне вираження своїх поглядів, думок та переконань, у тому числі через засоби масової інформації, не повинне використовуватися з метою, що суперечить правам інших осіб, спрямованою на порушення державних чи громадських інтересів. Тому це право є об'єктом державного регулювання і може бути у випадках, чітко встановлених законодавством, обмежено. Втім, подібне владне втручання допускається лише у випадках його передбаченості на законному рівні, коли втручання переслідує законну мету, наприклад, захист репутації певного суб'єкта, та такий захід є прийнятний і допустимий у цивілізованому суспільстві. Інакше кажучи, державне регулювання та заходи впливу в цій вельми чутливій царині є дозованими і мають бути обережними та виваженими. Втручання в свободу поглядів та ідей можливе та припустиме лише у випадках нагальної суспільної потреби і застосовується тільки за наявності чітко встановлених правових передумов. Проаналізувавши в роботі на конкретних прикладах із практики ЄСПЛ питання законності втручання в право, можна зазначити, що відповідно до усталеної міжнародної правозастосовної практики, аби відповідати демократичним вимогам, внутрішнє право має надавати певний захист від протиправних зазіхань державної влади на права, гарантовані Конвенцією. Коли йдеться про питання, що стосуються основоположних прав, закон, що надає виконавчій владі можливість розсуду, котре не має обмежень, суперечитиме верховенству права, яке є одним із захищених Конвенцією основоположних принципів демократичного суспільства. Як наслідок, подібна норма не повинна застосовуватися, а суд має досить чітко визначити обсяг і умови здійснення владного повноваження згідно із засадами поваги до прав людини.

Ключові слова: свобода слова, законність обмеження права, втручання у вільне вираження думок та поглядів.

Постановка проблеми. Питання свободи вираження поглядів завжди було актуальним для обговорення світовою спільнотою. Позаяк свобода вираження поглядів – це продукт мислення, який дає можливість пізнання як навколишнього середовища так і себе, вона характеризує духовну межу вільної поведінки кожної людини, її внутрішній світ. Погляди й думки лежать у підґрунті будь-якої діяльності кожного, зумовлюючи його соціальну

активність. Водночас одним з основних пріоритетів інформаційної політики країни є дотримання балансу відповідних інтересів особистості, суспільства і держави. У даному контексті задля урівноваженого здійснення всього комплексу громадянських прав і свобод окремі з них можуть бути обмежені. Але подібне обмеження може застосовуватися з боку влади в демократичному суспільстві лише в чітко встановлених випадках для запобі-

гання порушенням чи для усунення загроз іншим важливим державним або суспільним інтересам. Саме в такому порядку може відбуватися і правомірне обмеження свободи слова. Актуальність питання правомірного втручання полягає в тому, що поняття «права на свободу вираження поглядів» сьогодні визнано одним з основних прав індивіда, які можуть обмежуватися в умовах збереження всього комплексу прав людини в демократичному суспільстві [1, с. 163].

Більш детально дані підходи щодо обов'язковості щільного державного контролю за втручанням у свободу вираження поглядів та інформаційного обороту визначено у ст. 10 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та у відповідній практиці Європейського суду з прав людини. Зокрема, зі змісту параграфу 2 статті 10 Конвенції випливає три підстави для втручання держави: воно має бути встановлене законом; повинно мати легітимну мету; обмеження мусить бути необхідним у демократичному суспільстві. При цьому державне втручання може вважатися виправданим, якщо одночасно наявні всі три підстави; коли ж хоча б однієї з них немає, обмеження права на вільне вираження думок визнається неправомірним і не може застосовуватися, а у разі запровадження такого заходу він підлягає скасуванню. Законом у розумінні статті 10 вважається норма права, яка є передбачуваною, зрозумілою, тобто сформульована досить чітко, щоб дозволити людині регулювати свою поведінку [2, п. 37]. Втручання органів влади в реалізацію свободи вираження поглядів допускається лише з легітимною метою, тобто такою, що вказана у ч. 2 ст. 10 Конвенції: інтереси національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для охорони порядку або запобігання злочинам, для охорони здоров'я, репутації інших осіб. Нарешті, втручання має бути необхідним у демократичному суспільстві. Поняття «необхідне», на переконання ЄСПЛ, передбачає існування нагальної суспільної потреби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі проблематиці розумного та адекватного здійснення права на самовираження особи в публічній площині присвячено праці таких науковців, як В. Гавловський, Н. Кушаківа, Т. Мендель, В. Снетков, В. Лутковська, М. Маковей, Є. Захаров, Р. Калюжний, та інші. У зазначених працях з'ясовані питання низки аспектів вітчизняного законодавства та правозастосовної практики щодо доступу людини до засо-

бів масової інформації з метою висловлення своїх ідей та думок, загальні засади здійснення свободи слова. Водночас практично невивченими є такі актуальні напрями, як недотримання органами влади міжнародно встановлених принципів справедливого та легітимного втручання у зазначене право особи. Недостатньо приділяється уваги представників правової науки питанням усунення численних різнобачень із боку владних інституцій, законності окремих обмежувальних приписів та допустимості їх у демократичному суспільстві.

Постановка завдання. Тож, метою цієї статті є вивчення національного та міжнародного правового матеріалу щодо свободи висловлювань та правозастосовної практики в частині застосування різноманітних обмежень, зокрема у сфері необхідного державного втручання. З урахуванням цього будуть зроблені рекомендації для подальшого розвитку національної правової системи в зазначеній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. У ч. 3 ст. 34 Конституції України є перелік застережень відносно реалізації здійснення свободи думки і слова, свободи висловлювання своїх поглядів і переконань, якщо це стосується національної безпеки, територіальної цілісності чи громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. Але державне регулювання та заходи впливу в цій вельми чутливій царині є дозованими і мають бути обережними та виваженими. Втручання у свободу поглядів та ідей можливе та припустиме лише у випадках нагальної суспільної потреби і застосовується тільки за наявності чітко встановлених правових передумов. За усталеною позицією Європейського суду з прав людини з метою визначення справедливості обмеження інформаційного права необхідно по черзі розглянути, чи було втручання у цій справі «встановлено законом», чи переслідувало воно цілі, які є легітимними відповідно до пункту 2 статті 10, та чи було воно «необхідним у демократичному суспільстві» задля досягнення зазначеної мети [3]. Інакше кажучи, законність обмеження має супроводжуватися легітимною метою з точки зору п. 2 ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. І ці елементи, зрештою, повинні бути перевірені відповідно до розробленого ЄСПЛ критерію необхідності в демократичному суспільстві.

Першим визначальним чинником, який легітимізує втручання у право, є законність державного впливу. У законності концентровано виражена властивість права щодо протистояння сваволі в процесі впорядкування суспільних відносин [4, с. 156]. Конвенційна фраза «відповідно до закону» вимагає, щоб оскаржуваний захід мав певне підґрунтя в національному праві [5, п. 99]. При цьому в контексті європейського правозастосування слово «закон» розуміється доволі широко, включаючи в себе не лише буквальний зміст правової норми, але і її якісні характеристики. У справі «Стіл та інші проти Сполученого Королівства» поняття «закон» та «законність» розглядаються в контексті не тільки ст. 10, а й ст. 5 «Право на свободу та особисту недоторканність». Суд вказує, що вимога пункту 2 ст. 10 про те, що обмеження здійснення свободи вираження поглядів, яке має бути встановлене законом, є рівнозначною вимозі, передбаченій у пункті 1 ст. 5 про те, що будь-яке позбавлення свободи має бути законним [6, п. 94].

У своїй практиці Суд визнає, що досить часто формулювання закону не надає абсолютної ясності. Приміром, ці припущення набувають особливої ваги у випадку публікації обличчя особи, коли виникає потреба встановити баланс прав цієї особи, таких як право на повагу особистого життя, з одного боку, і права видавця на свободу вираження – з іншого [7, п. 43]. У зв'язку з цим у межах розгляду обґрунтованості втручання суд може тлумачити правило з урахуванням ступеню встановленого розсуду задля досягнення мети – справедливого та виваженого застосування норми. Закон, який надає розсуд, сам по собі не суперечить вимозі правової визначеності, за умови, що обсяг дискреційного права та спосіб його здійснення встановлені досить чітко, з огляду на законну мету, про яку йдеться, щоб забезпечити людині адекватний захист від довільного втручання [8, п. 37]. Якщо ж закон, хоча і прописаний нормативно, не відповідає належній якості відповідних актів, порушує принцип верховенства права, не є передбачуваним та зрозумілим особі, яка, крім того, повинна бути здатна передбачити його наслідки для себе, він має бути визнаний судом таким, що не підлягає застосуванню. Фактично Європейський суд надає практичне втілення теоретичним побудовам відомих науковців щодо «неправового закону», згідно з якими, коли суперечність діючого закону щодо справедливості сягає нестерпного масштабу, закон як «несправедливе право» має поступитися справедливості [9, с. 89].

Яскравим прикладом подібної судової оцінки законності владного втручання у право особи на вільне вираження своїх думок шляхом його певних обмежень є рішення ЄСПЛ у справі «Українська Прес-Група» проти України» [10]. Під час розгляду даного спору Судом аналізувалося питання дієвості правових норм щодо дифамації в конкретному випадку та завдання і відшкодування відповідної шкоди у зв'язку з цим. Вивчивши практику застосування національного законодавства про захист репутації шляхом притягнення поширювача інформації до відповідальності за моральну шкоду, Суд дійшов висновку, що в Україні такий захист користується непропорційною перевагою над свободою висловлювань. Подібні підходи європейськими організаціями загалом оцінюються критично.

Розглядаючи цю справу, Суд взяв до уваги ряд звітів, у тому числі європейських правових інституцій, які стверджували, що стаття 277 Цивільного кодексу України може обмежувати свободу слова. До прикладу, у звіті Комітету Міністрів Ради Європи про візит місії Секретаріату Комітету до України 16–19 березня 2004 року особливі претензії були висловлені до змісту статей 277 та 302 Цивільного кодексу України. Вказувалося, що дані норми створюють проблеми щодо свободи вираження поглядів та інформації. Зокрема, у ст. 277 визначалося, що «негативна інформація вважається недостовірною», а ст. 302 передбачала, що «інформація, надана державними органами, вважається достовірною». Вказані норми Цивільного кодексу України можуть стримувати та обмежувати свободу преси та слова в Україні, якщо їх застосування судами не враховуватиме стандарти Ради Європи. Це у свою чергу може призвести до того, що журналісти вдаватимуться до самоцензури, щоб уникнути обвинувачень за цими статтями. Тож, як зазначалося, українські органи влади мали би втілити в життя рекомендації Ради Європи, спрямовані на узгодження українських законів у галузі ЗМІ з відповідними стандартами Ради Європи (п. 41). Вони мають забезпечити суворе дотримання стандартів, які, зокрема, встановлені в ст. 10 Конвенції, в усіх законопроектах, що стосуються свободи вираження поглядів та інформації [11]. Окрім того, звіт міжнародної організації «Артикль 19» про свободу преси в Україні теж зазначив, що поняття негативної інформації, передбачене ст. 277, є порушенням свободи слова, оскільки правдива, але негативна інформація, вважається недостовірною.

З урахуванням цих підходів ЄСПЛ оцінював прийнятність та демократичність українського законодавства. Він вказав, що однією з вимог, яка впливає з вислову «передбачений законом», є передбачуваність відповідних заходів. Рівень передбачуваності значною мірою залежить від змісту заходу, сфери, яку він має охопити, а також кількості та статусу тих, до кого він застосовується. Попри те, що відповідні норми, що обмежують право, були прописані в українському національному законодавстві, суд для встановлення прийнятності таких норм у демократичному суспільстві визнав за необхідне дослідити два питання: чи національне право та практика як такі сумісні з правом Конвенції та практикою Суду щодо параграфа 2 ст. 10; чи мав місце той факт, що, як наслідок у цій справі, національні суди не змогли забезпечити свободу вираження поглядів заявника. У результаті вивчення цих аспектів справи ЄСПЛ дійшов висновку, що національне право та практика містили негнучкі елементи, які в разі їх застосування могли стати причиною прийняття рішень, що не узгоджуються зі статтею 10 Конвенції. Суд доходить висновку, що оскаржуване втручання не відповідало нагальній суспільній необхідності, яка б переважувала інтерес суспільства у законній політичній дискусії щодо передвиборчої кампанії та політичних фігур, залучених до неї. Крім того, стандарти, що застосовувалися українськими судами в цій справі, не узгоджувалися з принципами, зазначеними у статті 10, а пояснення, які використовувалися для виправдання втручання, не можуть вважатися «достатніми» (п. 48, 49, 55, 69).

Таким чином, ЄСПЛ наголосив, що визначеність нормативних актів у правовій системі України має першочергове значення для розгляду справ про захист права, порушеного публічним поширенням неправдивих відомостей. З цієї метою національне законодавство має удосконалюватися у двох напрямках. По-перше, воно має набутися більшої конкретики стосовно регулювання окремих питань, таких як розмежування фактичних даних і оціночних суджень та механізмів і способів кваліфікації і оцінки кожного з них. По-друге, до національного спеціального інформаційного законодавства слід імплементувати як сучасні європейські засади охорони відповідних прав учасників інформаційних відносин, так і міжнародну правозастосовну практику, яка в такий спосіб набуде реального втілення як джерело національного права. Адже стаття 10 Конвенції захищає не тільки

суть ідей та інформації, але й їх форму (рішення у справі «Обершлік проти Австрії» [12, п. 57]. Слід відмітити, що Україна як держава-учасник Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод взяла до уваги вказані поради європейських інституцій і натепер значну частину критикованих норм змінено або скасовано. Це сприяло становленню демократичних засад у регулюванні питань свободи висловлювань, поширення інформації, в тому числі через засоби масової інформації.

Як бачимо, законність втручання у право вираження власних поглядів, у тому числі через засоби масової інформації, є визначальним чинником у встановленні обґрунтованості обмежень. Якщо ЄСПЛ дійде висновку, що національне законодавство не відповідало вимогам якості закону, тобто що втручання не було «встановлене законом», він констатує порушення, не вдаючись до аналізу інших критеріїв, таких як відповідність втручання легітимній меті чи його необхідність у цивілізованому суспільстві. Показовою в даному сенсі є справа «Ахмет Їлдірим проти Туреччини». Під час її розгляду ЄСПЛ було встановлено, що держава з метою блокування Інтернет-сайту реального порушника закону технічно припинила доступ до мережі й багатьох інших абонентів, котрі не мали жодного відношення до порушника. Аналізуючи законність подібних вчинків, які, між іншим, були санкціоновані турецьким законодавством, Європейський суд, зокрема, відмітив таке. Втручання у право порушує статтю 10, якщо воно не «передбачене законом», що має на меті одну чи кілька законних цілей у розумінні статті 10 п. 2, і не є «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення цих цілей. Відповідно до установлення юриспруденції Суду, аби відповідати цим вимогам, внутрішнє право має надавати певний захист від протиправних зазіхань державної влади на права, гарантовані Конвенцією. Коли йдеться про питання, що стосуються основоположних прав, закон суперечитиме верховенству права, яке є одним із захищених Конвенцією основоположних принципів демократичного суспільства, якщо надана виконавчій владі можливість розсуду не має обмежень. Як наслідок, Суд має досить чітко визначити обсяг і умови здійснення такого повноваження (п. 59). Але Суд вирішив, що, хоча попередні обмеження не є несумісними з Конвенцією а рїогї, водночас вони повинні підпадати під правове регулювання, особливо суворе у визначенні границь обмеження й ефективно щодо судового контролю за можливими зловживаннями.

З огляду на ці висновки і на аналіз відповідного законодавства, яке було застосоване у даній справі, Суд робить висновок, що втручання на підставі відповідної статті національного закону не відповідає вимозі передбачуваності, яку висуває Конвенція, і не дозволяє заявнику скористатись достатнім рівнем захисту, якого вимагає верховенство права у демократичному суспільстві. Натомість текст цього положення явно суперечить параграфу 1 статті 10 Конвенції, відповідно до якого визнані в ньому права чинні «без обмеження кордонів». Таким чином, Суд зазначає, що згаданий захід мав протиправні наслідки і не може вважатись таким, що спрямований виключно на блокування доступу до спірного сайту, оскільки він спричинив загальне блокування всіх сайтів, яким надавав послуги хостинг. Водночас судовий контроль за блокуванням доступу до Інтернет-сайтів не передбачав умов, достатніх для запобігання зловживанню: національне право не передбачає жодної гарантії для запобігання тому, аби захід із блокування, спрямований на конкретний сайт, не використовувався як засіб загального блокування. Отже, мало місце порушення статті 10 Конвенції. З огляду на попередні висновки Суд не вважає за необхідне розглядати подальші питання легітимності поставленої державою цілі та необхідності втручання в демократичному суспільстві [13, п. 67–70].

Висновки. Таким чином, право на вільне вираження своїх поглядів, думок та переконань, у тому числі через засоби масової інформації, не повинне використовуватися з метою, що суперечить правам інших осіб, спрямованою на порушення державних чи громадських інтересів. Тому воно є об'єктом державного регулювання і може бути у випадках, чітко встановлених законодавством, обмежено. Втім, подібне владне втручання допускається лише у випадках його передбаченості на законному рівні, коли втручання переслідує законну мету, наприклад, захист репутації певного суб'єкта, та такий захід є прийнятний і допустимий у цивілізованому суспільстві. Проаналізувавши в роботі питання законності втручання у право, можна зазначити, що відповідно до усталеної міжнародної правозастосовної практики, аби відповідати демократичним вимогам, внутрішнє право має надавати певний захист від протиправних зазіхань державної влади на права, гарантовані Конвенцією. Коли йдеться про питання, що стосуються основоположних прав, закон, що надає виконавчій владі можливість розсуду, яке не має обмежень, суперечитиме верховенству права, яке є одним із захищених Конвенцією основоположних принципів демократичного суспільства. Як наслідок, подібна норма не повинна застосовуватися, а суд має досить чітко визначити обсяг і умови здійснення владного повноваження згідно із засадами поваги до прав людини.

Список літератури:

1. Тітко Е.В. Правомірне обмеження свободи вираження поглядів в інтересах захисту національної безпеки. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 18. Економіка і право*. 2012. Вип. 17. С. 162–166.
2. Рішення ЄСПЛ від 23 квітня 1992 року у справі «Кастеллс проти Іспанії» (Castells v. Spain), заява № 11798/85. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/tur/{"itemid":\["001-57772"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur/{)
3. Рішення ЄСПЛ від 26 квітня 1979 року у справі «Sunday Times v. the United Kingdom», заява № 6538/74. URL: <https://cedem.org.ua/library/sprava-sandi-tajms-proty-spoluchеноgo-korolivstva-2/>
4. Явич Л.С. Сущность права. Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1985. 207 с.
5. Рішення ЄСПЛ від 24 липня 2003 року у справі «Смірнова проти Росії», заяви № 46133/99 і 48183/99. URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=598>
6. Рішення ЄСПЛ від 23 вересня 1998 року у справі «Стіл та інші проти Сполученого Королівства» (Steel and Others v. the United Kingdom), заяви № 67/1997/851/1058. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus/{"itemid":\["001-58240"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus/{)
7. Рішення ЄСПЛ від 11 січня 2000 року, остаточне від 11 квітня 2000 року у справі «News Verlags – GmbH & Co. KG v. Austria», заява № 31457/96. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng/{"itemid":\["001-58587"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng/{)
8. Рішення ЄСПЛ від 13 липня 1995 року у справі «Толстой Мілославський проти Сполученого Королівства» (Tolstoy Miloslavsky v. the United Kingdom), заява № 18139/91. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng/{"itemid":\["001-57947"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng/{)
9. Radbruch G. Gesetzliches Unrecht und Übergesetzliches recht (Г. Радбрух Законне неправо та надзаконне право) / переклад В.С. Бігуна. 3 Bearb. von Winfried Hassemer, 1990. S. 83–93.
10. Рішення ЄСПЛ від 29.03.2005 року у справі «Українська Прес-Група» проти України, заява № 72713/01. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_382#text
11. Report of the Committee of Ministers of the Council of Europe, Secretariat's Information and Assistance Mission to Kyiv of 16-19 March 2004 on «Compliance with commitments and obligations: the situation in Ukraine» (SG/Inf(2004)12, 8 April 2004. URL: www.oa.edu.ua/loadnew/000/media.doc

12. Рішення ЄСПЛ від 23 травня 1991 року у справі «Обершлік проти Австрії» (Oberschlick v Austria). Заява № 11662/85. URL: <http://swarb.co.uk/oberschlick-v-austria-echr-23-may-1991/>

13. Рішення ЄСПЛ від 18 грудня 2012 року, остаточне від 18 березня 2013 року у справі «Ахмет Йілдірім проти Туреччини» (Ahmet Yıldırım v. Turkey), заява № 3111/10. URL: www.bailii.org/eu/cases/ECHR/2012/2074.html

Guyvan P.D. LEGALITY OF THE USE OF MEANS OF STATE INTERVENTION IN THE FREE EXPRESSION OF VIEWS

This scientific article is devoted to the study of the topical issue of establishing and observing the principles of legality in the case of state interference in the constitutional right of a person to freely express their thoughts, ideas and views. Views and opinions underlie any activity of everyone, determining its social activity, and the right to self-expression is one of the main human freedoms. At the same time, one of the main priorities of the country's information policy is to balance the respective interests of the individual, society and the state. The right to freely express one's views, opinions and beliefs, including through the media, should not be used for a purpose that is contrary to the rights of others, aimed at violating state or public interests. Therefore, it is subject to state regulation and may be limited in cases clearly established by law. However, such interference is permissible only if it is legally provided for, when the interference pursues a legitimate aim, such as protecting the reputation of a particular entity, and such a measure is acceptable and permissible in a civilized society. In other words, government regulation and enforcement measures in this very sensitive area are dosed and must be careful and balanced. Interference with the freedom of opinion and ideas is possible and permissible only in cases of urgent public need and is applied only in the presence of clearly established legal preconditions. Analyzing the work on specific cases from the case law of the European Court of Human Rights, it can be noted that in accordance with established international law enforcement practice, in order to meet democratic requirements, domestic law must provide some protection against unlawful encroachments on the rights guaranteed by the Convention. When it comes to fundamental rights, a law that gives the executive the power of discretion, which has no limitations, would run counter to the rule of law, which is one of the fundamental principles of a democratic society protected by the Convention. As a result, such a rule should not be applied, and the court should clearly define the scope and conditions for the exercise of power in accordance with the principles of respect for human rights.

Key words: *freedom of speech, legality of restriction of law, interference in free expression of opinions and views.*